

בין לאומים

תכנית מארשאל ותכנית מולוטוב

ר. ד. אלסטון

הליברלים מניחים שכל הבעיה אינה אלא חלוקת העולם מתוך הסכם הרדי בין מוסקבה לוושינגטון. ומה אם אחת האומות שבמחנה וושינגטון תגמור בנפשה יום אחד לעבור מרצונה למחנה מוסקבה? שאלה זו יש לשאול לא רק את מר וולאס, אלא גם את מר צ'רצ'יל ומר בוין. גירסת צ'רצ'יל על ארצות הברית של אירופה תהיה נושא לדיון ולתעמור לה בכינוס רב בהאג בחודש מאי. מסלוג העבודה הבריטית החליטה שיש הבדל יסודי בין תכנית צ'רצ'יל ובין הברית המערבית של בוין וסירבה סירוב גמור לתת ידה לועידת האג. צ'רצ'יל, שהוא חריף מאטלי וגם מיושב-ראש האקסקוטיבה של מפלגת העבודה, שינול, עמד אף על פי כן על דעתו שתכנית בוין אין בה כל ממש אם אין היא מכוונת, ביסודו של דבר, למהשבותו שלו על ארצות הברית של אירופה שתחיצבנה כהטיבה אבטונומית אנטי־קומוניסטית הגועלת דלת בפני התפשטות מארכסיסטית ממזרח. וושינגטון והעתונות של ארצות הברית נר טות להסכים לדעת צ'רצ'יל, ומר בוין, אשר לא ראה לנאות לנער חצנו מנאום פולטון, אפשר ועוד יקבל אותו בלב שלם.

עובדה היא, מכל מקום, שגם ארצות הברית של אירופה מיסודו של צ'רצ'יל גם הברית המערבית מיסודו של בוין בנויות על הנתה של סטאטיות בצורת הית הממשל במערב. הנחה פויה היא, אין יסוד להניח שתכנית מארשל או ציר בויך־בינר־בלווס* יהיה בהם כדי להצר את צעדי תנועות השמאל או לאחד את הימין בארצות השונות. צרפת היא, כמובן, המפתח לכל גיבוש אירופי; ובצרפת בין ותכניותיו שנואים על הימין הגוליסטי לא פחות מעל השמאל הקומוניסטי. מיניסטר החוץ הבריטי, אומריס, משליך את יתבו על מפלגות המרכז והכוח העובר (Force Ouvrière) אך נראה שהוטעה על ידי התר עמלנים שלו, שהעתונות השמרנית תמכה בהם ברב זריזות. מהו בסיסו של גוש המרכז הצרפתי? הרי זו, קודם כל, גופת המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית, אשר איברה חלק ניכר מתמיכת המזונים, וכן מפלגת הריפובליקנים העממיים (מ. ר. פ.) הנבוכה, אשר אין לה תקוה רבה להחזיק מעמד בבחירות הבאות, אם לדון לפי הבחירות העירוניות האחרונות. אשר ל"כוח העובר" הנזכר, שהוא כביטוי למרידה בהסתדרות העובדים הכללית (פ. ג. פ.) שהקומוניסטים שולטים בה, הרי לפי כל הסימנים כ־85 אחוזים מהברי

* בנלווס — בלגיה, הולאנד ולוקסמבורג.

המסכת הכין־לאומית סבוכה ומעורפלת. האומר כי העתיד תלוי בתוצאותיו של ריב אידיאולוגי גדול, שאין לו סיום מתוך הסכם, מפריז אולי בהעמדת הדברים על פשוטם; אך, בעיקרו של דבר, הרי זו אמת, הריב אינו נטוש בין הקפיטליזם ומה שאנו קוראים קומוניזם. הריב הוא בין אותה צורה של אינדיבידואליזם ליבראלי המיוצגת ייצוג תוקפני ביותר ע"י הקפיטליזם; ובין אותה צורה של קולקטיביזם המיוצגת ייצוג תוקפני ביותר ע"י ברית המועצות.

הריב מניח מקום לאתנחתא, לשביתת־נשק. סטאלין הודיע לא אחת בתשובותיו לעתונאים מאז נגמרה המלחמה, שהוא מוכן לשביתת־נשק עם המערב. המערב, מכל מקום ארצות־הברית, "שביתת־נשק" קשה עליהם יותר — על אהה כמה וכמה בתקופת שפל עולמי. כל מיסטר הייצור והכספים של אמריקה רתים להכרח שבשוקי חוץ מתרביה, ואילו המישטר האבטארקי של רוסיה ובנות־בריהה דרוך קודם־כל להרמת כושר־הקניה ולסיפוק ביקושי־המיצרכים של כמאתים מיליון גפש שאינם שמחים עוד באורח־החיים הפרימיטיבי שהורגלו בו אבותיהם, מלבד זאת, הרי עולם מודעב וקודר הוא כר פורה להתפשטות הקומוניזם, בין אם קיימת שביתת־נשק ובין אם אינה קיימת; ואילו יומה רכושנית אי אפשר לה מבלעדי התקפה מתמדת.

דיעות אחרונות מברלין מרמזות על התמרת היחסים, ובכל זאת מותר לשער כי הקו היסודי הוא קו של מנע בדרכי שלום, ידוע הדבר שמולוטוב רואה מנע מעין זה בעין יפה. עדיין הוא אוחז בתורת סטאלין על הפשרה שהיא צורך־השעה, הוא ורבו היו קשורים במהדק מראשית ימי המהפכה; ואין ספק כי מולוטוב הוא הבולט את מדיניותם הדינאמית יותר, מדיניות הקומאינספורם, של ז'דאנוב ומסייעיו, כמא־לנזק, איש הפוליטיביור, ודימיטרוב, איש בולגריה. בנקודה שבה תוהה רוסיה על סיכוייה של שבי־תת־נשק, הרי סובליציסטים ליבראליים של המערב, ובתוכם הנרי וולאס, יועצים להקמת אחדות המיוסדת על הסכם לזמן ארוך: הסכם שלא להסכים, אין זו עצה ריאליסטית ביותר. הליברלים הללו סבורים כי אמנם אפשר למשטרים שתניסרצוף להיות שרויים בכפינה אחת מתוך ידידות, ואף שותפות־פעולה, טוענים הם שאין כל סיבה המתקבלת על הלב, שאמר ריקה הרכושנית ורוסיה המארכסיסטית לא יהדרו זו את נשיות־לבה ועדיפותה של זו ולא יעשו דרכן בשלום ובכוונה טובה, בלא להשגיח בהבדלים שביניהן. אכן, שביתת־נשק זמנית נוחה לסוואטים מלמערב, אך

תהיה מלווה בקיצוצים נוספים באימפורט, בהגדלת ייצור נוספת, והוצאות ייצור מוקטנות בהרבה, ובעקבות אלה הורדת רמת החיים של הפועל.

המסע נגד שכר גבוה אפשר מוצדק הוא; אבל יקשה מאד להצדיקו בפני הפועלים. שויון הקרבן סיסמה נאה היא; אבל היש משום שויון בשיטה המקפאה שכר העבודה, ומקפאה גם את הדיוידנדה והרווחים ברמתם הקיימת, על שאלה זו ספק אם יהיו הילוקי דעות בין הפועלים. סכומי הרווחים והדיוידנדה של החברות הגדולות בשנת 1947 היו במקרים רבים גבוהים יותר משהיו במשך המשך עשרה השנים האחרונות; וקיומם באותה רמה לא יסב בודאי כל תלאה ומצוקה לבעלי המניות בתעשייה הבריטית. ואולם הקפאת השכר עשויה גם עשויה להביא מצוקה ולעורר רוגו ומרידות עמוקה; ואין בריטניה חסרה אלא תקופת זעזועים חמורים בתעשייה כדי להציע את משקה אל עברי פי פחת, ולא זו אף זו: זעזועים מעין אלו יפגעו במר ביון ויחלישו את ממשלות המערב עליהן הוא בונה את ברית המערב.

פירוש הדבר הוא שעתידי בריטניה מעורפל; ובהיותה המפתח לתכנית מארשל ולברית המערב. הרי עתידה המעורפל עשוי להשפיע השפעה מכרעת על שתיהן, ועל יציבות כל אירופה שבמערב האלבה. התקוה, שכוחה הכלכלי והמדיני יגדל עקב הידוק הקשרים עם צרפת, לא באה. על אף ההסכם עם צרפת והחלטת ביון לבסס את ברית המערב על ההסכם הזה, נהג מיניסטרוני החוץ הבריטי מנהג קריירות ביחסיו עם צרפת; והממשלה כולה הלכה בעקבותיו. המצב לא הוטב עם תכניתו של מיניסטר הכספים מאיר לדיאלוגאציה של הפרנק ולשווק זהב חפשי.

רעיון הגוש המערבי, אשר תכנית מארשל הוא נשבת אפו, עדיין הוא בגדר חומר היולי וקשה לראות בו לפי שעה תשובת-המשקל מבחינה אסטרטגית ומשקית לקבוצת המדינות הסלאביות המבוססת על רוד-סיה הסוויטית, והמובלעת במשטר הכלכלי והאסטרטגי הרוסי. עם זאת, הרי ככל שדרכן של תכנית מארשל וברית המערב של ביון זרועה פחד, תשד, אופורטוניזם ויאוש, הנה הרחיקו הללו, בכל זאת, מן הריבונות המוחלטת והאבטאקריה. הרוח הזיה באופני מרכבות המערב אפשר אינה רוח טהורה ביותר. הנוסעים במרכבות אלו נוטים לעשות חניות ופגישות ולהתחיל בבניית של מעין חומת סין אשר מאחריה יתכן להקים את "התרבות הנוצרית" על תלה ולהחזיר עטרתם של הליבראליזם הכלכלי בלא שתהיה צפויה להם סכנה מצד המדינות הסוציאליסטיות שבמזרח. אך עובדה היא שמגמת ההתפתחות היתה להרחיק מריבונות נפ"רדת ושרירותיות. אילו אפשר היה להוליך התפתחות זו דרך שערי האומות המאוחדות, אולי היה מקום לקוות שזו תחזור ותצא בדמות ערובה לשלום ולברי-טחון בין-לאומי ותהיה לברכה לאנושות. אך העובדה שמגמה זו מתעלמת מאו"ם וממגילת האומות המאוחדות היא חולשת-חולשותיה, וסיבת קוצר-ידיה לסייע לשלום העולם ורווחתו. לא קשה לשער מה יכלה תורת טרומאן להביא בכנפיה, אילו לא היתה מכוננת

ס. ג'. ט., ובכללם איגודי התעשייה הגדולים, שמרו אמונים להסתדרותם.

מה בצע איפוא — ומה ערובת-קיום — לגוש אנטי-קומוניסטי התלוי במין צרפת שעתידיה הפוליטי מוטל בספק, ושמלבד זאת היא הושדת בכוננותיה הטובות של בריטניה? אם תובא איטליה בברית המערב רבית או בכל גוש מערבי שהוא, כפי ההצעה המוצעת, וכפי תשוקת-לבו של הרוזן ספורצא, והוסיפה על חוסר הודאות ועל המבוכה, טוליאטי ונני, המייצגים את המיוזג הקומוניסטי-סוציאליסטי באיטליה, הניתו מוניטיום על קרן הצבי והתקיפו את תכנית מארשל ואת הותיקן כאחד, רבים התנבאו כי הדבר יביא לידי היסט רב בתמיכת ההמונים מהמפלגה הקומוניסטית ומהסוציאליסטים של נני אל הסוציאליסטים של סאראגאט, אך כדבר הזה לא בא. טוליאטי מוסיף לקנטר ולהמס לבנה של הממשלה הקיימת ואילו נני נתמך כמקדם על ידי הפועלים בטורין ובלומבארד-דיה, הממשלה האיטלקית כצרפתית צופה לאביב בנבואת-לב קשה, משקיפים יודעי-דבר סבורים כי תכנית מארשל עשויה להציל את שתי הממשלות הללו אם תיהפך בגלוי ובמפורש לתורת טרומאן.

קרוב לודאי שהתפתחות הענינים בפאריס וברומא, ואף האיחוד המערבי של ביון ההולך ומוקם עתה, יושפעו השפעה מכרעת מתוצאות המשבר הכלכלי והתעשייתי העובר עכשיו על בריטניה. קשה לדון אם המשבר אמנם החמיר באותה מידה כנרמנו בספר הלבן על המשכורת ובנאומיהם של מר אטלי וסיר סטא-פוזד קריפט. האמצעים האחרונים שנקטה הממשלה הצרפתית בעניני המטבע המציאו לממשלה הבריטית שעתי-כושר להזהיר על השוואה הצפויה בלא לקבל עליה מלוא אחריות על המאורעות שהביאו לידי אזהרה זו. עם זאת, כשקונגרס אמריקני חשדני מש" גיח בשבע עינים ובהנהלת חשבונות אורתודוקסית על תכנית הסיוע לאירופה, היה צורך בחביעה דרמטית מעין זו של צ'רצ'יל בימי המלחמה: "תנו לנו את הכלים — ונכל את המלאכה". אז היו הכלים דרושים להשיע את בריטניה ולהשם את אויביה הנאי-צים, כיום הם דרושים, כאשר אץ מר אטלי להכריז באשר-דת, כדי להשיע את בריטניה ולהשם את הקומוניסטים.

הספר הלבן של הממשלה הבריטית ואזהרותיהם של ראש המיניסטרים ושר האוצר הם כמובן יותר מועקת "זאב" ותו לא. התהום העצומה הפעורה בין האכספורט לאימפורט היא, בלשון הכספים, פשיטת-רגל כפשוטה; ואם מדיניותה המסחרית והכספית של בריטניה דהאינא, וכן רמת-חייה, עתידים להתקיים. הרי אין הדבר ניתן להעשות אלא על ידי מתנת דר-לרים בהיקף רב, על ידי העלאה ניכרת בייצור ובאכספורט, וירידה ניכרת בהוצאות הייצור. השאלה היא אם אמריקה תתן די דולרים ואם האגודות המקי-צועיות יכולות להגדיל את הייצור, ולעשות זאת על יסוד שיטת שכר שתקטין את הוצאות הייצור. אפילו תתקבל תכנית מארשל כמו שהיא, בשלימותה, ספק גדול הוא אם פעולתה תהיה מבורכת יותר מפעולת המילוא של 4000 מיליון דולר, אלא אם כן

וראות שגם מקבלי ההנאה מן הדולרים של מארשאל יסחרו סוף סוף עם המזרח.

ייצוב המישטר הזה הוא, כמובן, חלק מתכניתה של רוסיה להקים חגורת בטחון, באירופה, אשר תוכל לפרנס את עצמה מבחינה כלכלית ואסטרטגית בעוד מוסקבה מפנה את עיקר השפעתה כלפי המזרח הרחוק. גם הקמת הקומאינפורם היתה, יש לשער, חלק מתכנית זו — הקומאינפורם שתכליתו היא לשמור על החזית האירופית של רוסיה ולהלחם מלחמת העמולה והבלה בתכנית מארשאל. מלאכתו של הקומאינפורם היא לדאוג לקיום ה"סטאטוס קוו" במדינות הסלאביות שהקומאינפורם שולט בהן, לקיים את הסדר ברתחתו באיסלחיה, צרפת, בלגיה וגרמניה, למנוע את ייצובן של ממשלות קיימות ואפשריות, ולהצד את צעדיו של האימפריאליזם האמריקני. כפי שזה קרה בלשון הקומאינפורם, בארצות אלו, נסינות במגמה זו כבר החלו להעשות, וקרוב לודאי שנראה באביב זה גל זעזועי תעשייה בצרפת, איטליה ובלגיה, אשר הבדליהרמה בין שכר העבודה למחירים וכן איר השויון בחלוקת המיצרכים לא יחלישו אותו.

הרושם הוא כי הסוואזים אין בלבם תקווה ממשית לתמורות מהפכניות גדולות באירופה. מוסקבה תספק לפי שעה בהתפוררותם האטית של המשטרים הקיימים באירופה המערבית, ובשמירת מעמדה באירופה המזרחית והדרומית, עד שהיא מתכוננת ל"קרב האחרון בין ארצות הברית לברית המועצות על ער צובן החברותי, הכלכלי והפוליטי של סין ושאר אסיה". אגרת המחאה החריפה אשר שלחה רוסיה למסר שלת פרס ובה תלויה על פעולות האמריקנים בפרס, לא היתה כנראה, כסברת רבים, חלק ממסע הסוואזים כלפי המזרח התיכון. קרוב יותר לשער כי היתה זו תנועת איגוף במסע הגדול כלפי הודו והמזרח הרחוק, והיא תכנית ששעושים של הסוואזים למראשית המהפכה הרוסית. על תכנית זו הרבה ססאלין לכתוב בטרם ירש את כסא לנין. רדיו טאשקנט, אשר חוקם דק אשתקד, משדר בקביעות בדיאלקטים הפרסיים ובל"שונותיה של הודו; והשמועה אומרת כי במקומות אחרים בברית המועצות מכינים משדרים להודו-סין ולאיינדונזיה. בסין גופא יש לו לקומוניזם סיכויים טובים לפרוש ממשלתו על פני מאנג'וריה כולה.

בסקרנו כמה מאורעות בין-לאומיים בולטים, לא הזכרנו כמעט את האומות המאוחדות. ימיו של הארגון הבין-לאומי עד כאן היו מעטים ורעים. אילו השכילה מועצת הבטחון למצוא את הדרך להגשמת החלטת אר"מ בשאלת ארץ-ישראל, אין ספק כי היתה מרימה את קרן האומות המאוחדות לאין ערוך והיתה מסייעת לאסוף את החוטים המסוככים של מדיניות המעצמות ומדיניות אירופה המפולגת ולרכוס במרכז של אחריות ומכוח עליונה. אך סיכוי זה אבד — לפי שעה, מגמת המעצמות לפעול באופן בלתי-תלוי באו"מ, ובמקביל לו, כאילו היו ברמה שיה עם הארגון הערמי, מגמה זו היא עקב-אכילס של האומות המאוחדות. אם לא תרפינה המעצמות ממגמה זו, עשויה זו להיות לסיבת תמוטתו של הארגון הבין-לאומי, ותמוטת תק-ותיה של האנושות לשלום ולבטחון ולשיבה טובה.

נגד איזה מישטר פוליטי שהוא; מה יכלה תכנית מארשאל לחולל אילו היתה תכנית כלכלית בלבד; ומה המטרות שיכלה ברית המערב לקרב אילו באה לפרוץ חומות ולא להקים חומה חדשה.

אולי הטוב שבפירושים על השתלשלות הדברים במערב היא החלטתם של מיניסטרי-החוץ של המדינות הסקאנדינאביות להיות שרויות בפרישות מברית המערב ומן הגוש הסוואזי כאחד; ולהיעד בקרוב ברעידה על מנת לחזור ולאשר ביתר הוקף את הנייטרליות המסורתית שלהן. מדינות אלו, שיקחות ומפריכות והירות, ובצירופן אולי חלקה היחיד של אירופה שהוא בלתי תלוי במעצמה זו או אחרת, רואות לנגד עיניהן את אירופה והיא שמועה ואכולת ניגודים; כך הן תוספות את התכניות הקשורות בשמותיהם של טרומאן, מארשל, ביין ומולוטוב; והרי הן תשות להן מפלט במסורת הנייטרליות המקובלת עליהן מדורות.

לעומת זאת, אם נסב עינינו אל מחציתה האחרת של אירופה, ועד מוסקבה נגיע, נראה, לתמהוננו, כמה סימנים של תוספת יציבות וקידמה פליאה היא, שהרי הדלדול בעקבות המלחמה היה גדול באזורים אלה מבכל מקום אחר במערב זולת גרמניה; הרי מאז נסגרה אוניברסיטת לא נכנסו דולרים לרפא את השברים ולטייב את האדמה החרוכה, אמנם הפליאה אולי תתיישב אם נזכור את מידת השחפות במטרות מדיניות בין מדינות הגוש הסלאבי; ואת שחפות ההכרח הכלכלי המתבטאת בשיטת "שמור לי ושמור לך" כאמי צעי להחיות החקלאות והתעשייה. שיטה זו של התפרנסות זה מזה נכדקה ונמצאה עקרון כלכלי בריא, מכל מקום הרי הביאה לידי תקציבים מאוזנים לפי הערך, קידמה מפתיעה בתעשייה בפולין (ביחוד בפחם, פלדה וייצור כוח חשמל) וקימום חלק הגון מהתעשייה הרוסית שנפגעה בעזרת בתי-החרושת של צ'כוסלובאקיה, מזל-ברכה של שמש וגשמים בעתם הביא יכולים משובחים ברוסיה, הונגאריה ויוגוסלאוויה, ונתן לפועלי התעשייה של פולין וצ'כוסלובאקיה מנות מוון גדולות יותר מאלו הניתנות לפועל האיטלקי והצרפתי וכמעט כפליים ממה שמקבל הפועל ברוחרי, עובדות אלו יש בהן ממש והן הן כוהו של הדבר הקרוי תכנית מולוטוב בניגוד לתכנית מארשאל. יש בהן מן המושך לגבי איטליה הרואה בארצות הבלקן והדאנובה את השוק הטבעי לסכסטיל שלה ואת האסם למאפיוניה.

אם אמנם ניתנת תכנית מולוטוב להתקיים ולהתקדם בלי סיוע ניכר מבחוץ, או לפחות פתיחת שוקי חוץ הגונים, דבר זה קשה לשער מראש. יש מאנשי הכלכלה האמריים שהדבר לא יתכן. רואים הם את שנת 1947 כשנה יוצאת-דופן למדינות הסלאביות, בזכות יבול-ברכה שאולי לא יישנו ובזכות פתיחתם של מפעלי-חרושת חדשים המייצרים על בסיס בלתי-כלכלי המשוקים על סמך חילופים, ושיטה מעין זו אומרים אנשי-הכלכלה, מן ההכרה שהיקפה יהיה פרוחת הולך. אנשי-הכלכלה אפשר והדין עמם; אך עזתם אינה משכנעת. ומשפטם חשוד. קרוב יותר לשער שרוסיה מקימה, בכל האזור הנתון להשפעתה, מישטר מסוּפף של שילוב המרייגלם, ייצור ושיווק, העשוי לעמוד בסני בידוד פוליטי ממערב, ומתוך